

עיונים לשבת פרשת קרח עפ"י הרמב"ם

מרכז מורשת הרמב"ם רח' התנאים 6 טבירה, משרדי המרכז רח' יוחנן בן זכאי 6 טבירה, טלפקס- 04-6790632

לשאלות, הערות והארות info@harambam.org.il

לעילוי נשמת אסתר בת רחמה

שליחות בהפרשת תרומות ומעשרות

הרב שאולי גרינפלד

"יש מקשים אם כן לכל דבר מצוה יועיל השליח, ויאמר אדם לחבירו שֶׁב בסוכה עבורי, הנח תפילין עבורי! ולא מלתא היא [אין זה נכון], שהמצוה שחייבו המקום לעשות בגופו היאך יפטור הוא על ידי שלוחו והוא לא יעשה כלום?!... יכול [אדם] לומר לשלוחו 'עשה לי סוכה' והוא [עצמו] יושב בה, אבל אם ישב בה חבירו [השליח] לא קיים הוא כלום, וכן לולב וכן ציצית וכל המצות".

התוס' רי"ד מלמד אותנו עיקרון יסודי: השליח יכול לעשות את המעשים במקומי, כמו להחיל במקומי את קדושת התרומה על הפירות, אבל הגוף של השליח – לא יכול להיות הגוף שלי. אין בעיה בכך השליח יגלגל במקומי את רצועות התפילין, אבל סוף כל סוף אם התפילין מונחות על היד והראש שלו – אני לא הנחתי תפילין. אם הלולב נמצא בידיים שלו – אני לא נטלתי לולב.

על אף שכאמור הדין הוא ש'שלוחו של אדם כמותו, מלמדת אותנו הגמרא שם⁴:

"אמר רב יוסף: מצוה בו יותר מבשלוחו".

אדם יוצא ידי חובת המצווה, גם כשהוא מקיימה על ידי שליח, אך בכל זאת יש יותר מצווה לקיים בעצמו ממש. בטעם הדבר, כתב רש"י⁵:

"דכי עסיק גופו במצות - מקבל שכר טפי".

כשגופו של אדם עוסק במצוות – האדם מקבל יותר שכר. הרמב"ם בפירוש המשניות⁶ כתב באופן דומה:

"שהתעסקות האדם במצווה בעצמו, יותר שלם מאשר

אחת ממתנות הכהונה שאנו לומדים בפרשתנו, היא תרומת המעשר אשר הלויים נותנים לכהנים, וכך כתוב¹:

"כן תרימו גם אתם תרומת ה' מכל מעשרתיכם אשר תקחו מאת בני ישראל, ונתתם ממנו את תרומת ה' לאהרן הכהן".

רש"י מפרש משמעות המילים 'גם אתם':

"כמו שישראל מרימים מגרנם ומיקביהם, תרימו גם אתם ממעשר שלכם, כי הוא נחלתכם".

ישראל בעלי השדות נותנים תרומה מתבואת שדותיהם, וגם הלוי נותן תרומה מ'הנחלה' שלו, היינו מהמעשר ראשון שהוא קיבל. אך בגמרא בקידושין² אנו מוצאים משמעות אחרת למילה 'גם':

"גם אתם' - לרבות את השליח".

היינו שהמילה 'גם' מלמדת אותנו שאדם אינו חייב לעשר את פירותיו בעצמו, אלא רשאי הוא לעשות זאת גם על ידי שליח. וכן הביא הרמב"ם להלכה בהלכות תרומות³:

"עושה אדם שליח להפריש לו תרומות ומעשרות שנאמר: 'כן תרימו גם אתם' - לרבות שלוחכם".

דין זה, שניתן לקיים את המצוות על ידי שליחים, מעורר תמיהה: האם אני יכול להחליט שאין לי כח לקום לתפילה, ולכן אני ממנה שליח ויניח תפילין ויתפלל במקומי? לשאלה זו נדרש התוספות רי"ד על הגמרא הנ"ל, וכך כתב:

1	במדבר י"ח, כ"ח.	4	מ"א.
2	מ"א:.	5	ד"ה מצווה.
3	א, ד.	6	קידושין ב, א. עמ' ר' במהדורת הגאון מהר"י קאפח.

יטיל על זולתו לעשותה לו".

יש מעלה בכך שהאדם יעסיק את גופו בקיום המצוות, וממילא שכר המצווה על כך יהיה בהתאם. אמנם בספר תבואות שור⁷, שנכתב לפני כשלוש מאות שנים, ישנה הבנה אחרת מדוע מצווה בו יותר מבשלוחו:

"דווקא היכא דקעביד [כלומר: במקום שעושה] שליח לא בדרך שמכבד לאחר לזכות במצווה, רק נראה כאינו רוצה לטרוח בעצמו, להכי אין המצווה כל כך כמו אלו טרח בעצמו. אבל בדרך כבוד, שמכבד למי שמהדר אחר המצווה לקיימה, על כיוצא בזה אמרין ביומא⁸ דדמי [שדומה] למי שמודד אפרסמון [בוסם חשוב], שאומרים לו בא ונתבסם אני ואתה, שהוא גרם המצווה והאחר עושהו ומתבסמים שניהם".

כשאדם מטיל את קיום המצווה על מישהו אחר, נראה כאילו הוא מפגין זלזול במצווה, ולכן הוא 'מתחמק' מלקיימה בעצמו, אולם אם הוא ממנה אחר בדרך כבוד, כדרך שמכבדים אנשים ליטול תפקידים בחופות ובבריתות, לדעת התבואות שור אין בכך כל בעיה.

וכאן יש מקום לשאול: למדנו שאפשר להפריש תרומות ומעשרות על ידי שליח, וכן למדנו שיש עדיפות לקיים את המצוות בעצמינו ולא על ידי שליח. האם משמעות הדבר שעדיף שאדם יעשר את פירותיו בעצמו, ולא ימנה לשם כך אדם אחר?

הבאנו לעיל שלשון הרמב"ם היא: "עושה אדם שליח להפריש לו תרומות ומעשרות". מלשון זו נראה שמותר לכתחילה להפריש מעשרות על ידי שליח, ואין עניין מיוחד להפריש בעצמך. וצריך להבין מה הטעם לכך, במה שונה הפרשת מעשרות מכל מצווה אחרת?

הגאון הרב יקותיאל יהודה טייטלבוים בשו"ת אבני צדק⁹, הביא בשם גיסו הגאון הרב יואל אשכנזי, שלא שייך לומר מצווה בו יותר מבשלוחו, במצוות שנועדו רק להתיר לנו ליהנות מדבר של רשות. אכילת בשר היא הנאה של רשות, כדי להתיר אותה, צריך לקיים את מצוות שחיטה, אכילת פירות היא הנאה של רשות, כדי לאפשר לנו ליהנות מהפירות צריך לעשר אותם. הרי שהמצווה עצמה – השחיטה או המעשרות – אינה

תכלית העניין, אלא הנאת האדם שתבוא אחר כך בעקבות קיום המצווה, במצוות כאלו לא אומרים שלוחו של אדם כמותו. ובלשונו:

"וכי נימא [וכי נאמר] דבשחיטת חולין להנאתו, יהיה מצוה בו יותר מבשלוחו?!"

הסבר נוסף, כתב הרב יהודה עמיחי, ממכון התורה והארץ¹⁰:

"הסיבה היא שתרומה ניטלת במחשבה, ולכן ברגע שבעל הבית נתן את הפירות לשליח - זו כבר הפרשה גמורה, והשליח אינו עושה אלא פעולה טכנית. בשאר מצוות, השליח עושה את גוף המצווה לאחר מינוי השליחות, בכהאי גוונא [במקרים כאלו] מצוה בו יותר מבשלוחו".

הפרשת תרומות ומעשרות נעשית אפילו במחשבה, ולכן כאשר בעל הפירות מינה שליח להפריש עבורו, עיקר המצווה כבר התקיים, שהרי בעל הפירות גמר בדעתו לעשר. מה שנותר לשליח זה רק לבצע את הצד הטכני של הקביעה שהתרומה הגדולה תהיה בצד דרום והמעשר בצד צפון - על כך לא אומרים מצווה בו יותר מבשלוחו.

אמנם יש גם דעה חולקת. הגמרא במסכת נדרים¹¹ עוסקת בשאלה, האם אדם רשאי לקחת פירות לא מעושרים של עצמו, ולהפריש מהם תרומות ומעשרות על פירותיו של חבירו, מבלי להודיע לו לפני כן. וכך אומרת הגמרא:

"מי אמרין האם נאמר] כיון דזכות הוא לו לא צריך דעת, או דלמא מצווה דיליה היא וניחא ליה למיעבדיה [או שמא מצווה שלו היא, ונוח לו לקיימה בעצמו]?"

ההלכה ברמב"ם היא שמותר להפריש שלא מדעתו, אך על כל פנים משאלת הגמרא מבואר שגם בתרומות ומעשרות אומרים שמצווה בו יותר מבשלוחו, שאם לא כן מה הסברא בכך שנח לאדם לקיים המצווה בעצמו? וכך הסיק הגרי"י טייטלבוים בניגוד לסברתו של גיסו.

10 התורה והארץ חלק ב עמ' 345.
11 ל"ו.

7 סי' כ"ח ס"ק י"ד.
8 ל"ט.
9 חלק יו"ד סי' קנ"ג.